

постанову, якою рекомендувалося промисловцям будувати біля підприємств спеціальні відстійники для фільтрації води, заборонялося спускати промислові стоки на торфовища, болота і луки [5, с. 93].

Таким чином, інституції міського самоврядування приділяли увагу охороні довкілля, турбуючись першочергово про водойми як головне джерело питної води. Контролювалася забудова берегів річок та озер, використання водних ресурсів промисловими підприємствами і населенням у процесі господарювання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). Ф. 127. Оп. 3. Спр. 1706. 26 арк.
2. ДАЧО. Ф. 127. Оп. 23. Спр. 1471. 4 арк.
3. ДАЧО. Ф. 127. Оп. 29 в. Спр. 148. 13 арк.
4. ДАЧО. Ф. 127. Оп. 191 а. Спр. 476. 8 арк.
5. Нікітін Ю. О. Природоохоронна діяльність органів місцевого самоврядування у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. (на прикладі Чернігівської губернії). *Уманська старовина*. 2016. Вип. 2. С. 91–95.
6. Центральний державний історичний архів (далі – ЦДІА) у м. Києві. Ф. 442. Оп. 105. Спр. 163. 91 арк.
7. ЦДІА у м. Києві. Ф. 442. Оп. 652. Спр. 3. 129 арк.

УДК 94(477.51-21)"1654/1663"

ПОНОРНИЦЬКА СОТНЯ У СКЛАДІ НІЖИНСЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ПОЛКУ (1654 – 1663 РР.)

Токарєв С.А.,

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України,
археології та краєзнавства,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,*

Понорницька сотня впродовж усього періоду свого існування займала достатньо помітне місце у військово-територіальній організації та адміністративно-територіальному устрої Української козацької держави. Виникнення населених пунктів, які увійшли до її складу, відбулося, переважно, в першій половині ХVІІ ст. після входження Чернігово-Сіверщини до складу Речі Посполитої за умовами Деулінського перемир'я 1618 р. Фактором їх заснування стала активна колонізаційна політика, котру здійснювали шляхтичі – так звані «адміністратори» цих територій, зокрема, новгород-сіверський староста О. Пісочинський.

Сотенний центр – Понорниця – був осаджений до 1618 р., а після Смоленської війни 1632–1634 рр. перебував у запустінні. У 1636 р. ці землі за 2 тис. золотих придбав О. Пісочинський у дружини шляхтича Яна Храновського Анни, і вже в 1638, 1642 і 1643 рр. у новоосадженому населеному пункті

нараховувалися 3 двори його підданих. У Понорниці була розташована досить значна пасіка, яка давала власникам достатньо великі прибутки.

Сусіднє с. Верба було засноване протягом 1636–1638 рр. після придбання пустоші Пісочинськими у шляхтича Яна Сіножацького, що супроводжувалося достатньо тривалою судовою тяжбою. Вже в 1638 р. Верба отримала статус села, в якому нараховувалося 4 двори. Село Авдіївку в урочищі Овдіївщина заснував чернігівський архімандрит-уніат Кирило Транквіліон-Ставровецький, який цю місцевість отримав у березні 1626 р. Після завершення Смоленської війни у населеному пункті у його підданстві перебували 23 домогосподарства.

Село Мезин, яке було відоме у джерелах ще з 1551 р., за московського панування в регіоні перебувало у державній власності, а його населення сплачувало податки в розмірі 20 пудів меду на рік. За польської влади Мезин отримав статус села і початково перебував у власності шляхтича Еразма Стравінського, а вже в 1638 р. відійшов до Яна-Вацлава Карського, якому належали 12 дворів.

Село Покошичі було осаджене близько 1632 р., а першим його власником став шляхтич Ярош Таргоня. Проте вже в січні 1637 р. населений пункт придбав О. Пісочинський, і вже в 1638 р. Покошичі отримали статус села, в якому нараховувалося 8 дворів. Село Псарівка було засноване у другій половині 1630-х рр. Миколаєм Петриковським і придбане О. Пісочинським на початку 1643 р. На той момент у селі нараховувалося 3 двори. Село Радичів також було засноване за московського панування, а його власником був дворянин Іван Козлов. Мешканці села щорічно сплачували до царської казни 4 пуди меду. На момент переходу до складу Речі Посполитої в Радичеві нараховувалося 3 двори. За польського панування населений пункт отримав статус селища, яке належало шляхтичу Еразму Стравінському. У 1638 р. у власності нового державця Яна-Вацлава Карського перебувало 8 дворів [4, с. 274, 298, 354, 427, 428, 429, 439, 440]. Нарешті, село Хлоп'яники було засноване найімовірніше після Смоленської війни між 1634 і 1638 рр. Існує припущення, що засновником села був чоловік на прізвище Хлоп'яник, а в Присяжних книгах 1654 р. згадувалися його сини Федос і Сенько. Вже у 1638 р. населений пункт отримав статус села, в якому нараховувалося 3 двори [3, с. 139].

З початком визвольних змагань українського народу ця територія була звільнена від польського панування, і на неї була поширена військово-територіальна організація Війська Запорозького. Одночасно відбувалося інтенсивне козачення населення регіону, що зумовило формування козацької сотні. Перші писемні згадки про Понорницьку сотню належать до 1654 р., хоча, найімовірніше, виникла вона ще наприкінці 1651 р. у складі Ніжинського козацького полку. До складу Понорницької сотні входили сотенний центр – Понорниця, села Верба, Мізин, Авдіївка, Покошичі, Псарівка, Радичів, Хлоп'яники [1, с. 193].

На початку 1654 р. після Переясавської ради мешканці Понорницької сотні були приведені до присяги на вірність московському царю Олексію Михайловичу. Всього присягу склали 9 представників козацької старшини,

242 козаки та 106 посполитих. Як впливає з проведеного у той час опису, сотенне містечко не мало жодних укріплень. Натомість інфраструктуру місцевих населених пунктів становили культові споруди: дерев'яні Троїцькі церкви у Понорниці та Хлоп'яниках, дерев'яна Іллінська церква в с. Мізині, дерев'яна Миколаївська церква у с. Радичеві.

Одночасно у Понорницькій сотні розпочалося формування місцевої козацької старшини. Так, у 1654 р. уряд сотника посідав Данило Степанович Коваленко, сотенного писаря – Кирило Корнієнко, осавул Іван Гаврилов, хорунжий – Михайло Семенов [5, с. 275–280]. У 1657 р. посаду сотника обіймав Матвій Ходко, а в 1660 р. – Лихаренко [2, с. 44].

Після Чорної ради 1663 р. у зв'язку з розподілом території Ніжинського полку Понорницька сотня була передана до складу Чернігівського полку, у складі якого незмінно перебувала до ліквідації полково-сотенного устрою в 1782 р [1, с. 193].

Отже, населені пункти, які входили до складу Понорницької сотні були засновані переважно після переходу Чернігово-Сіверщини до складу Речі Посполитої після Деулінського перемир'я 1618 р., а їх засновниками стали шляхтичі, які за підтримки королівського уряду проводили колонізаційну діяльність. Під час Української національної революції середини XVII ст. відбулося покозачення місцевого населення, що зумовило утворення Понорницької сотні. Початковий етап її історії був пов'язаний з Ніжинським полком, у складі якої сотня перебувала протягом 1654–1663 рр. У цей час відбувалися формування інфраструктури населених пунктів та зародження місцевої козацької еліти. Проте з огляду на зміну політичної обстановки у 1660-х рр. Понорницька сотня відійшла до складу Чернігівського полку.

Список використаних джерел та літератури:

1. Заруба В. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648 – 1782 рр. Дніпропетровськ: ПП «Ліра ЛТД», 2007. 380 с.
2. Кривошея В.В. Козацька старшина Гетьманщини: Енциклопедія. Київ: Стилос, 2010. 792 с.
3. Кривошея В.В. Українське козацтво в національній пам'яті. Чернігівський полк: монографія: у 2 т. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2012. Т. II. 508 с.
4. Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618 – 1648). Київ: Темпора, 2006. 496 с.
5. Присяжні книги 1654 року: Білоцерківський та Ніжинський полки. Київ: КП «Академія», 2003. 349 с